

# Historická zbierka

Historická zbierka múzea dokumentuje dejiny Nových Zámkov a novozámockého regiónu. Najstaršie zbierkové predmety patriace do historickej zbierky múzea sú datované už do 2.-3. storočia nášho letopočtu.

## Počiatky historickej zbierky múzea

Počiatky historickej zbierky múzea Jána Thaina v Nových Zámkoch siahajú do 30-tych rokov 20. storočia, kedy bolo múzeum založené. V roku 1935 sa uskutočnila výstava pri príležitosti 250. výročia oslobodenia Nových Zámkov spod tureckej nadvlády, na realizácii ktorej mali najväčšiu zásluhu Ján Thain, Béla Szőke, Kazimír Saskó a Ľudovít Albrecht. Predmety, ktoré títo štyria nadšenci k výstave zhromaždili, sa stali základom historickej zbierky a tým aj základom novozámockého múzea. V nasledujúcich rokoch sa historická zbierka obohacovala ďalšími predmetmi, ktoré múzeum získavalo prostredníctvom archeologických výskumov na území mesta a v okolí. Mnoho zbierkových predmetov získalo kúpou, darom alebo výmenou s inými inštitúciami podobného charakteru.

V roku 1937 bola historická zbierka múzea obohatená mnohými cennými predmetmi z území niekdajších stredovekých usadlostí Nyárhíd a Gúg, ktoré múzeum získalo darom od súkromných zberateľov. Súčasťou muzeálnych zbierok sa stali i predmety nájdené pri výstavbe budov v centre mesta, hlavne predmety z obdobia novozámockého hradu a rôzna keramika. V spomínanom roku kúpilo múzeum nálezy z hrobu zo 17. storočia, ktorý bol odkrytý na území Gúgu. Zároveň získalo i rôzne zbrane – kordy, buzogáň, dýky, delové gule. Súčasťou historickej zbierky sa stali mnohé rytiny a originálne dokumenty významných osobností pôsobiacich v Nových Zámkoch a okolí, najmä Antona Bernoláka a Gergelya Czuczora. Historickú zbierku obohatili rôzne zbrane používané v období tureckých vojen a jej súčasťou sa stali aj delové gule, železné i kamenné, ktoré sa používali na ničenie hradieb a múrov. Historická zbierka obsahovala aj rôzne turecké predmety náboženského charakteru, ktoré sa našli pri výstavbe fary, na mieste, kde predtým, pred 250-timi rokmi stál turecký minaret.

## Obdobie druhej svetovej vojny

Do rozvoja novozámockého múzea a tým aj historickej zbierky výrazne zasiahli vojnové udalosti v rokoch 1939-1945. Výstavné priestory múzea sa v tomto období nachádzali v priestoroch hotela Zlatý lev (dnes sa tu nachádza Tatrabanka). Táto budova bola pri bombardovaní Nových Zámkov zasiahnutá a spolu s ňou bolo úplne zničené i múzeum s takmer všetkými zbierkovými predmetmi, ktoré sa v ňom nachádzali. Po tejto udalosti sa činnosť múzea na niekoľko rokov prerušila. I keď časť zbierkových predmetov sa podarilo zachrániť, v súčasných zbierkach už nie je možné presne ich identifikovať, pretože pri bombardovaní boli zničené aj evidenčné knihy. Najcennejšie zbierkové predmety múzea boli ešte v roku 1944 premiestnené na bezpečnejšie

miesto – do úkrytov, avšak ani to nebolo zárukou ich zachovania. Mnohé z nich sa viacnásobným premiestňovaním postrácali. Aj z toho dôvodu podrobná charakteristika historickej zbierky z obdobia existencie prvého novozámockého múzea nie je kvôli udalostiam v roku 1945 možná.

### Historická zbierka obnoveného múzea

Po obnovení činnosti múzea v roku 1956 sa historická zbierka, ktorú tvorili predmety uchránené pred vojnovými udalosťami, rozširovala o nové prírastky. Avšak zbierková činnosť v tomto počiatočnom období obnovenia bola nesystematická, neplánovaná a náhodná. Pre nedostatok, alebo úplnú absenciu odborných pracovníkov historická zbierka nebola odborne spracovaná a zdokumentovaná. Dokonca ani jej ochrana – reštaurovanie a konzervovanie jednotlivých zbierkových predmetov nepatrili k prioritám múzea, ktoré v tom čase muselo riešiť závažnejšie otázky týkajúce sa priestorov a depozitov. Evidencia zbierkových predmetov historickej zbierky sa začala v roku 1966, išlo však len o prvostupňovú evidenciu. Systematické odborné spracovanie historickej zbierky a jej katalogizácia sa začali realizovať až začiatkom 80-tych rokov 20. storočia.

Základ historickej zbierky dodnes tvoria predmety pochádzajúce z obdobia existencie prvého novozámockého múzea. Počet predmetov, ktoré múzeum po svojom obnovení až dodnes získalo, nebol vysoký. V porovnaní s rokom 1966 sa ich počet doteraz približne zdvojnásobil. Väčšina predmetov, ktoré pribudli, sú datované do obdobia r. 1848-1945. Pribudli však aj predmety datované do obdobia po roku 1945. Počet predmetov datovaných do roku 1848 sa zvýšil len v minimálnej miere. Predmety do historickej zbierky boli väčšinou získavané kúpou alebo darom od miestnych obyvateľov. Niekoľko predmetov múzeum získalo i nákupom v antikvariátoch v Prahe a Bratislave.

Historická zbierka dnes tvorí, popri iných zbierkach – archeologickej, národopisnej, numizmatickej a zbierke výtvarných umení, významnú súčasť novozámockého múzea. Nepatrí medzi najpočetnejšie, ale zbierkové predmety v nej majú o to vyššiu historickú hodnotu. V súčasnosti je rozdelená na staršie dejiny, novšie dejiny a najnovšie dejiny.

Predmety historickej zbierky, ktoré sú datované do roku 1848 sa zaraďujú do skupiny predmetov starších dejín. Asi 70 % týchto predmetov bolo súčasťou historickej zbierky múzea už v roku 1966. Ich počet sa výraznejšie zvýšil v 70-tych rokoch. Vtedy pribudlo i značné množstvo písomného materiálu – listiny (1693 – privilégium cisára Leopolda, ktorým udelil mestu Nové Zámky trhové výsady, 1753 – donačná listina ostrihomského arcibiskupa Mikuláša – obe získané kúpou od Eugena Saška v roku 1973), cechové písomnosti, cechové zápisnice, korešpondencia a písomnosti významných osôb pôsobiacich v Nových Zámkach a v okolí (A. Bernolák a G. Czuczor)).

Medzi najstaršie zbierkové predmety patria rímske náhrobné kamene z 2. - 3. storočia n. l.. Náhrobné kamene, ktoré boli osadené v novozámockom mlyne sa tam dostali pravdepodobne z vojenského tábora - Brigetia. Prvý z nich si dal pre seba a svoju manželku vyhotoviť G. Julius Longus, veterán 1. pomocnej légie. Druhý náhrobný kameň si dali zhotoviť manželka a dcéra stotníka 1. pomocnej légie M. Fuficia Marcella z Akvileje.

Najpočetnejšiu časť zbierky predmetov starších dejín tvoria rôzne železné predmety a zbrane.

Železné predmety – nožíky, nožnice, motyky, sekery, čakany, podkovy, ostrohy, strmene, zubadlá, zámky, kľúče, pánty, okovy a iné, boli získané hlavne zberom a darmi. Mnohé z nich sú datované do obdobia stredoveku. Významná je bohatá zbierka zbraní, z ktorých niektoré pochádzajú i z obdobia tureckých vojen. Takmer všetky zbrane boli súčasťou múzea už v roku 1966, preto možno predpokladať, že patrili do zbierky múzea už pred druhou svetovou vojnou. V roku 1964 získalo múzeum kúpou z predajne Klenoty v Prahe dva turecké handžány a dýku s drevenou rukoväťou a o dva roky neskôr kúpilo halapartňu (16. stor.), kopiju a mažiarnu bombu v starožitnostiach v Bratislave. V r. 1967–68 získalo viacero predmetov – pušky, katovský meč (obdobie stredoveku), turecký handžán a šabl'u z Bojnického múzea. Medzi najpočetnejšie zastúpené zbrane v múzeu patria šable (hlavne z 19. stor.), kordy (hlavne z 19. stor.), tesáky (19. stor.), dýky (18. – 19. stor.), bajonet (18. stor.), pištoly (s kresadlovým a s perkusným zámkom), pušky (s kresadlovým a s perkusným zámkom a brokovnice). Bohatá je i zbierka delových gúľ. Popri železných guľach múzeum vlastní i gule kamenné.

Súčasťou zbierky predmetov starších dejín sú i časti brnenia, z ktorých väčšinu múzeum získalo kúpou. V roku 1964 zakúpilo dvojdielne brnenie v Klenotách v Prahe a železnú rukavicu (z obdobia stredoveku) od J. Záležáka. Múzeum vlastní aj časť stredovekej krúžkovej košeľe a niekoľko prílb z novoveku. Bohato zastúpené sú i medirytiny s vyobrazením Nových Zámkov. Prevažujú v nich rytiny zobrazujúce mesto v období tureckého ohrozenia.

Rôzne predmety každodennej potreby a keramika sú v zbierke predmetov starších dejín počtom menej zastúpené. Z estetického hľadiska si zasluhuje pozornosť i niekoľko miniatúrnych predmetov zo striebra – stolík, stolička, kolovrátok, truhlica, rámik na zrkadlo, hintov a koníky. Hodnotným predmetom historickej zbierky sú tiež barokové bicie stolové hodiny.

Predmety historickej zbierky datované do obdobia rokov 1848 - 1945 sa zaraďujú do skupiny novších dejín. Táto skupina predstavuje početne najväčšiu časť historickej zbierky. Asi 50 % týchto predmetov vlastnilo múzeum už v roku 1966. Odvtedy až dodnes predmety v tejto skupine historickej zbierky rovnomerne pribúdali. Mierny pokles možno sledovať od 90-tych rokov, odkedy múzeum predmety získava prevažne darom. Najpočetnejšie sú zastúpené zbrane, hlavne z obdobia prvej a druhej svetovej vojny – šable, kordy, bodáky, dýky, bajonety, pušky, pištoly, samopaly, guľomety, granáty, míny a ďalšie. Zbierka je bohatá aj na helmy, prilby, poľné fľaše, puzdrá na pištoly a revolvery, nábojnice, zásobníky, masky a filtre.

Významnú časť zbierky novších dejín predstavujú predmety každodennej potreby (vázy, svietniky, lampy, keramika, porcelán, strieborné predmety, odevy), súčasti bytového zariadenia (nábytok, lustre, hodiny) a detské hračky (drevené hračky, rozprávkové knižky a porcelánová súprava). Súčasťou zbierky novších dejín je i zbierka fotografií a rôzne písomné dokumenty. Pozornosť si zaslúžia aj zástavy (zástava krajčírov, čižmárov, priemyselného spolku a železničiarov).

Do skupiny predmetov najnovších dejín patria predmety historickej zbierky datované od roku 1945. Väčšinu z nich múzeum získalo kúpou v 80-tych rokoch. Do tejto skupiny patria rôzne odznaky (odznak ČSM, 1. máj, MDŽ, ČSR, KSČ a iné), pamätné medaily k výročiu SNP, ČSSR, rôzne potvrdenia a osvedčenia, preukazy, legitimácie, dlhopisy a pod.

## Literatúra:

Haverla, M. – Vida, Š. 1986: Z histórie novozámockého múzea. In: Castrum Novum 1, Nové Zámky

Szőke, B. 1938: Rövid beszámoló a Városi Múzeum mult évi munkájáról. Érsekújvár és vidéke (12. apríl), s. 3

Výročné správy o činnosti slovenských múzeí 1968 – 1991

### **Najvýznamejšie zbierkové predmety**

---

{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_01.jpg" width=150 captionText='Privilegiálna listina ostrihomského arcibiskupa Juraja Szécsényiho z roku 1691, ktorou udelil Novým Zámkom mestské výsady.' title="Privilegiálna listina ostrihomského arcibiskupa Juraja Szécsényiho z roku 1691, ktorou udelil Novým Zámkom mestské výsady."}/highslide}

Privilegiálna listina ostrihomského arcibiskupa Juraja Szécsényiho z roku 1691, ktorou udelil Novým Zámkom mestské výsady.

---

{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_02.jpg" width=150 captionText='Dámske šaty z polovice 19. storočia' title="Dámske šaty z polovice 19. storočia"}/highslide}

Dámske šaty z polovice 19. storočia

---

{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_03.jpg" width=250 captionText='Jatagán. Turecká

---

sečná zbraň' title="Jatagán. Turecká sečná zbraň"}/highslide}

Jatagán. Turecká sečná zbraň

---

{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_04.jpg" width=150 captionText='Krbové hodiny s alabastrovými stĺpmi, polovica 19. storočia.' title="Krbové hodiny s alabastrovými stĺpmi, polovica 19. storočia."}/highslide}

Krbové hodiny s alabastrovými stĺpmi, polovica 19. storočia.

---

{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_05.jpg" width=150 captionText='Zástava kresťanských robotníkov novozámockej továrne na spracovanie kože z roku 1928' title="Zástava kresťanských robotníkov novozámockej továrne na spracovanie kože z roku 1928"}/highslide}

Zástava kresťanských robotníkov novozámockej továrne na spracovanie kože z roku 1928

---

{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_061.jpg" width=100 captionText='Typárium prokuratúry šuriansko-mederského panstva.' title="Typárium prokuratúry šuriansko-mederského panstva."}/highslide}{highslide type="img" url="/zbierka/new/42\_062.jpg" width=100 captionText='Typárium prokuratúry šuriansko-mederského panstva.' title="Typárium prokuratúry šuriansko-mederského panstva."}/highslide}

Typárium prokuratúry šuriansko-mederského panstva.

---





~~\_\_\_\_\_~~